

Ювілеї, новини, хроніка, історія Anniversaries, news, chronicle, history

Ілона Челпанова
Олександр Луцик
Христина Струс
Леся Панкевич

ДНП «Львівський національ-
ний медичний університет
імені Данила Галицького»
Львів, Україна

Morphologia
2026;20(1):75-85

DOI: <https://doi.org/10.26641/1997-9665.2026.1.75-85>

Морфологія / Morphologia / Morfologiâ
ISSN 1997-9665

СВІТЛО ЗНАНЬ І НАУКОВОГО ПО- ШУКУ: ДО ЮВІЛЕЮ ПРОФЕСОРА АНТОНІНИ МИХАЙЛІВНИ ЯЩЕНКО

Chelpanova I.V. , Lutsyk O.D. , Strus Kh.I. , Pankevych L.V. The light of knowledge and scientific search: to the Anniversary of Professor Antonina Mykhailivna Yashchenko. Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine.

ABSTRACT. Professor Antonina Mykhailivna Yashchenko is a distinguished scientist and morphologist whose research has enriched both national and global science with valuable discoveries. Her research interests encompass a broad spectrum of issues, ranging from the fundamental aspects of histology to complex problems in immunohistochemistry. A key aspect of Professor Yashchenko's professional activity is her significant contribution to the advancement of lectinology—a field dedicated to studying the role of lectins in biological processes. Antonina Yashchenko is a leading figure in the promotion and implementation of both fundamental and applied principles of lectinology within the morphological science of Ukraine. Her primary scientific achievements are systematized in her doctoral dissertation, "Lectins as Markers in Norm and Pathology." This work is the first to substantiate and implement lectin histochemistry methods as precision tools for monitoring cell differentiation processes and verifying pathological conditions. Priority Research Areas: Professor Yashchenko's scientific activity focuses on the comprehensive analysis of lectin-reactive glycopolymer remodeling patterns during embryonic and postnatal morphogenesis. Her significant contributions include: determining the selective marker potential of lectins for specific cell types; investigating lectin binding heterogeneity based on histogenetic origin and the degree of maturity of cell subpopulations. Her scientific portfolio comprises approximately 300 scientific papers published in leading national and international journals. The results of her innovative activities are secured by two certificates of authorship for inventions. Professor Antonina Yashchenko is a pivotal figure in the creation of modern educational literature: National Textbooks: Co-author of fundamental editions in Histology, cytology, and embryology for medical (2018) and dental faculties (2020). Professional Awards: Yaroslav Mudryy Award from the Academy of Sciences of Ukraine (1999) for developing the Atlas of Microanatomy of the Oral Cavity; Honorary Award of the Society of AHET for outstanding contributions to the development of morphological science and education (2021). Honorary title of "Honored Professor" of Danylo Halytsky Lviv National Medical University (2021) for outstanding achievements in the development of science and education and the training of highly qualified scientific personnel. Honorary Certificate of the Ukrainian Scientific AHET Society (2025) for prominent achievements in the advancement of national morphology, significant organizational work, support for young scientists, and preservation of historical scientific heritage.

 Chelpanova I.V. 0000-0001-5215-814X; Lutsyk A.D. 0000-0001-6819-804X;
 Strus Kh.I. 0000-0001-5161-9899; Pankevych L.V. 0000-0001-8687-7628
For correspondence: ✉ ilona.med75@gmail.com

© The Author(s) 2026. This is an open access article under the Creative Commons CC BY 4.0 license, which allows other people to freely distribute the published work with a mandatory reference to the authors of the original work and the first publication of the work in this journal.

Citation: Chelpanova IV, Lutsyk OD, Strus KhI, Pankevych LV. [The light of knowledge and scientific search: to the Anniversary of Professor Antonina Mykhailivna Yashchenko]. Morphologia. 2026;20(1):76-85. Ukrainian
doi: <https://doi.org/10.26641/1997-9665.2026.1.76-85>

Отримано / Received: 10.01.2026
Рецензовано / Revised: 16.02.2026
Прийнято / Accepted: 20.03.2026
Опубліковано / Published: 27.03.2026

У колі провідних вчених, чия праця визначає вектори розвитку сучасної морфології, серед провідних морфологів, які зробили значний внесок у розвиток галузі, чільне місце посідає професор Антоніна Михайлівна Яценко. Цьогоріч ми маємо честь відзначити ювілейну дату в житті цієї непересічної особистості, чиє ім'я стало синонімом глибоких знань, невтомного пошуку істини та беззаперечного авторитету у світі морфологічної науки. Професор Антоніна Михайлівна Яценко – це, перш за все, блискучий науковець - морфолог, чиї дослідження збагатили вітчизняну та світову науку цінними відкриттями. Її науковий інтерес охоплює широкий спектр проблем, від ґрунтовних аспектів гістології до складних питань імуногістохімії. Ключовим аспектом діяльності професора Яценко є її внесок у розвиток лектинології – галузі, яка вивчає роль лектинів у біологічних процесах. Антоніна Михайлівна є од-

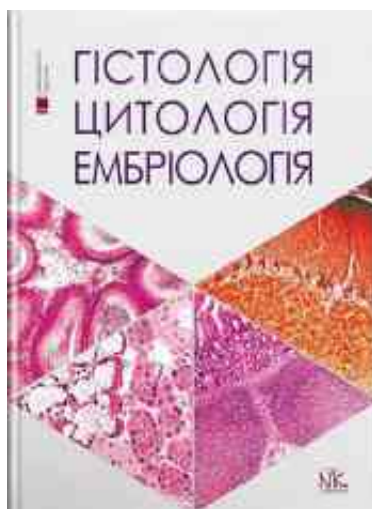
ним із провідних ініціаторів популяризації та втіленні фундаментальних та прикладних принципів лектинології в морфологічній науці України. Її дослідження у цій сфері відкрили нові перспективи для розуміння міжклітинних взаємодій, діагностики та навіть терапевтичних підходів. Особливе місце у доробку професора посідають праці, спрямовані на дослідження впливу тироїдних гормонів на гістотопографію рецепторів лектинів у слинних залозах щурів; гістохімічному дослідженню лектинових рецепторів підшлунковій залозі [1], аналізу лектино-пероксидазних маркерів мікроглії у парафінових зрізах [2, 3].

Професор Антоніна Яценко є членом авторського колективу національного підручника з гістології, цитології та ембріології, який став гідним зразком інтелектуальної та видавничої праці. Даним підручником користуються не лише студенти, а й аспіранти, докторанти та викладачі вищих медичних навчальних закладів України.

На презентації підручника “Гістологія. Цитологія. Ембріологія” (2018) у загальному читальному залі бібліотеки (фото проф. О. С. Заячківської).

Книга 2018 року “Гістологія. Цитологія. Ембріологія” перемогла у номінації “Навчальна, довідкова та професійна література”, а опублікований у 1999 р. «Атлас мікроанатомії органів ротової порожнини», за співавторством професора Яценко Антоніни Михайлівни, був удостоєний відзнаки Ярослава Мудрого АН Вищої школи України [4, 5].

Як співавтор базових національних підручників для медичних і стоматологічних факультетів (2018, 2020 рр.), Антоніна Михайлівна отримала високе визнання фахової спільноти, що у 2021 році підтвердилося врученням відзнаки Наукового товариства АГЕТ України.

«Почесна Грамота» Президії та відзнака Наукового товариства анатомів, гістологів, ембріологів та топографоанатомів України (2021)

Почесне звання «Заслужений професор» (2021) за визначні здобутки в розвитку науки і освіти та підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації. Почесна грамота НТ АГЕТ України (2025) за видатні досягнення у розбудові вітчизняної морфології, велику організаційну роботу, підтримку молодих науковців, збереження історичної наукової спадщини

Не менш значущою є роль професора Антоніни Михайлівни як талановитого педагога, мудрого наставника та керівника. Численні покоління студентів та молодих вчених пам'ятають її лекції як джерело глибоких знань, де складні концепції гістології, цитології та ембріології оживали, стаючи зрозумілими та захоплюючими. Значна увага Антоніни Яценко приділяється залученню молоді до науки. Впродовж тривалого часу керувала студентським науковим гуртком, де своїм досвідом, знаннями та ерудицією вміло захоплювала студентів до наукового пошуку.

Серія наукових студентських робіт, викона-

них під керівництвом Антоніни Михайлівни із застосуванням методів лектинової гістохімії, була відзначена високими нагородами Національної академії медичних наук України.

Її здатність запалити іскру наукової цікавості, терпляче вести молодих дослідників через терни дисертаційних робіт, формувати не лише висококваліфікованих фахівців, а й особистостей з високими моральними принципами – є безцінною спадщиною. Під керівництвом Антоніни Яценко успішно захищено низку кандидатських дисертацій, що є яскравим свідченням формування потужної наукової школи [6, 7].

Студентська Олімпіада з гістології, цитології та ембріології (2024)

Професор Антоніна Ященко – це вчений, який постійно перебуває у пошуку, не зупиняючись на досягнутому. Її активна позиція у науковому житті, участь у конференціях, семінарах, публікація статей у провідних фахових виданнях – все це свідчить про невичерпну енергію та відданість справі [8]. Антоніна Ященко є прикладом

того, як можна поєднувати фундаментальні дослідження з їхнім практичним застосуванням, роблячи науку живою, актуальною та корисною для суспільства. До фахової думки Антоніни Михайлівни дослухаються провідні представники академічної спільноти, визнаючи її глибоку ерудицію та науковий досвід.

У колі колег та однодумців. Зліва направо: проф. Ростислав Стойка, доц. Ілона Челпанова, проф. Олександр Луцик, проф. Антоніна Ященко (2024)

Професор Антоніна Михайлівна Ященко активно співпрацює з колегами суміжних кафедр, зокрема з кафедрами фізіології та патологічної анатомії, що дозволяє реалізовувати міждисциплінарні наукові проєкти. Яскравим прикладом є

плідна робота з професорами Оксаною Заячківською, Оленою Гаврилук та ін. результатом якої є спільні публікації та доповіді на численних науково-практичних конференціях в Україні та за її межами. [9, 10].

*Професор Антоніна Яценко та професор Оксана Заячківська
під час міжнародної наукової конференції (Ялта, 2007)*

Конгрес анатомів, гістологів та топографоанатомів (Конча-Заспа, 2003)

Антоніна Михайлівна активно ділиться своїми знаннями та досвідом, консультуючи здобувачів наукових ступенів суміжних кафедр власного університету та інших вищих навчальних закладів

України щодо виконання фрагментів дисертаційних робіт морфологічного напрямку, чим сприяє формуванню молодих наукових кадрів та розвитку науки [11-18].

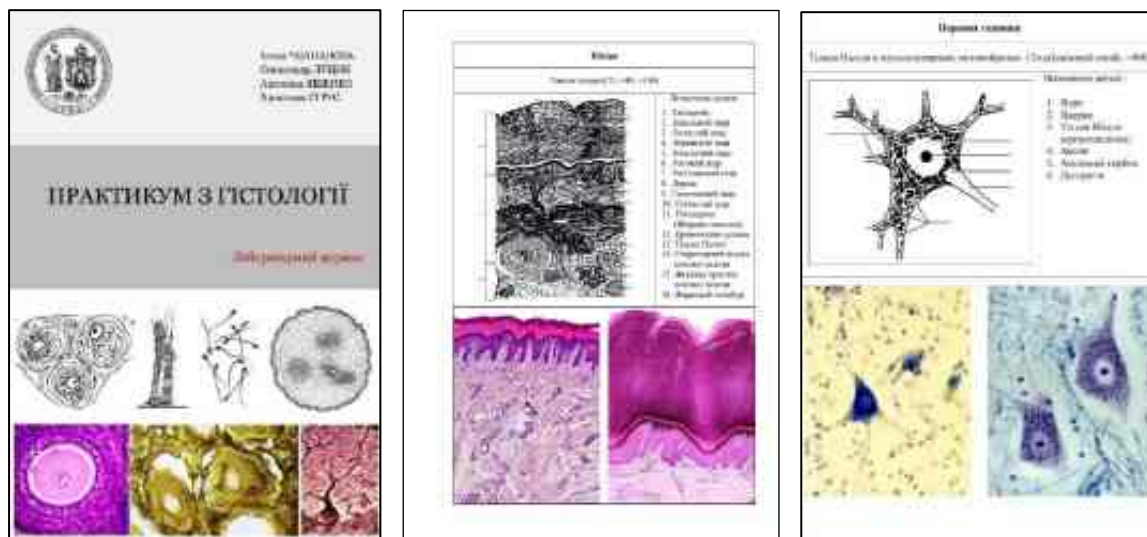

З колегами та здобувачами наукових ступенів

Попри критичні виклики сьогодення – тривалі карантинні обмеження, зумовлені пандемією COVID-19 та умови воєнного стану, внаслідок повномасштабної збройної агресії проти України, — професор Антоніна Яценко забезпечила безперервність науково-педагогічної діяльності. Реалізуючи освітній процес у змішаному та дистанційному форматах вагомим здобутком була розробка авторського лабораторного журналу, який став

ключовим посібником для ефективного вивчення гістологічних препаратів за умов обмеженого доступу до навчальних лабораторій.

Вагомим науково-методичним досягненням останніх років була робота над створенням фундаментального енциклопедичного видання «Компендіум сучасних цитофізіологічних понять і термінів».

Навчальний посібник Практикум з гістології для студентів медичного та стоматологічного факультетів (для дистанційної форми навчання)

Компендіум сучасних цитофізіологічних понять і термінів (2024) – посібник з цитології з основами молекулярної біології клітини. Книга орієнтована на студентів та викладачів морфологічних дисциплін вищих медичних навчальних закладів України. Посібник містить короткі тлумачення більш як 1200 сучасних цитофізіологічних понять і термінів. Основною метою цього видання була ідея допомогти студентам поглибити знання стосовно засадничих понять і принципів молекулярної патології і медицини через опанування ними сучасної цитологічної та гістологічної термінології. Аби уникнути суб'єктивізму при

відборі термінів для тлумачення було проведено порівняння з двома іншими світовими бестселерами університетських підручників з гістології [19,20] і залучено до цього компендіуму лише ті терміни, які представляють безсумнівний науковий і дидактичний інтерес. Кожен термін ґрунтовно опрацьований з використанням українських та англійських редакцій електронних баз даних Pubmed, Google Scholar, Elsevier, Wiley Online Library, Wikipedia [21,22], а також гармонізовано зі світовими медичними енциклопедичними бестселерами [23,24].

Структура книги «Компендіум сучасних цитофізіологічних понять і термінів» (2024)

Професор А.М. Яценко активно працювала у спеціалізованих вчених радах (Д 20.601.02, Івано-Франківський національний медичний університет, спеціальність 14.03.09 — гістологія, цитологія, ембріологія; Д 35.600.03, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, спеціальність 14.03.01 — нормальна ана-

томія) та на даний час продовжує роботу у спеціалізованій вченій раді Д 35.246.01 (Інститут біології клітини НАН України) за спеціальністю 03.00.11 — цитологія, клітинна біологія, гістологія.

Регулярно входить до складу разових спеціалізованих як провідний експерт для проведення атестації наукових кадрів.

Захист дисертації Марти Василів на здобуття ступеня доктора філософії (2024)

Захист кандидатської дисертації Ольги Дудок. Професор Яценко А.М. перша праворуч (2017)

Професори Антоніна Яценко та Олександр Луцук на засіданні спеціалізованої Вченої ради Д29.601.02 Івано-Франківського національного медичного університету (2019)

Експертиза Антоніни Яценко, як офіційного опонента численних дисертаційних робіт, має високий попит серед наукових праць, що охоплюють морфологічну та лектиногістохімічну тематику. Антоніна Михайлівна є членом редакційних рад наукових журналів: «Cell Biology: Research and Therapy» (США) та «Вісник наукових досліджень», а також рецензентом статей, навчально-методичних посібників та монографій.

Шановна Антоніно Михайлівно! У цей святковий день ми захоплюємося Вашим талантом, мудрістю та безмежною відданістю науці. Ваш життєвий та науковий шлях є прикладом беззапе-

речної відданості науці, високого професіоналізму та невичерпної енергії. Ви є втіленням найкращих якостей української наукової інтелігенції – глибокої ерудиції, принциповості, людяності та щирої любові до своєї справи. Від усієї душі бажаємо Вам міцного здоров'я, довголіття, невичерпного натхнення, нових наукових звершень та особистого щастя! Нехай кожен Ваш день буде сповнений радістю, повагою колег та вдячністю студентів, а Ваша наукова зірка яскраво світить на небосхилі української та світової морфологічної науки ще довгі роки.

З глибокою повагою та вдячністю – наукова спільнота, колеги та учні

Літературні джерела References

1. Makeyeva JV. Histochemical study of lectin-receptors in the submandibular salivary glands and pancreas. Eur J Physiol. 1995;430(4):324. doi: 10.1007/BF01844031.
2. Lutsyk AD, Yashchenko AM, Detiuk ES. [Influence of thyroid hormones on the histotopography of lectin receptors in the salivary glands of a rat]. Bull Exp Biol Med. 1987;103(4):492-495. doi: 10.1007/BF00835398.
3. Lutsyk AD, Lutsyk BD, Yashchenko AM. Lectin-peroxidase markers of microglia in paraffin sections. Arkh Pathol. 1991;53(4):60-63. PMID: 1750796.
4. Lutsyk AD, Chaikovskiy YuB, Barinov EF et.al., authors; Lutsyk AD, Chaikovskiy YuB, editor: Histolohiya. Tsytolohiya. Embriolohiya [Histology. Cytology. Embryology]. Vinnytsia: Nova Kniga; 2018. 591 p. Ukrainian.
5. Lutsyk AD, Makeev VF, Yashchenko AM, et.al., authors: Atlas mikroanatomiyi orhaniv rotovoyi porozhnyny [Atlas of microanatomy of the oral cavity organs]. Lviv: Nautilus; 1999. 218 p.
6. Yashchenko AM, Stoika BR, Smolkova OV, Nakonechna OV, Lutsyk AD. [Hypothetical role of lectin receptors as markers of apoptosis in testicular cells under thyroid pathology]. Tavria Medical and Biological Journal. 2003;6(3):153-5. Ukrainian.
7. Yashchenko AM, Balush LV, Lutsyk AD. [Lectin histochemistry of rat liver in streptozotocin-induced diabetes mellitus]. Bulletin of Morphology.

2008;14(1):240–5. Ukrainian.

8. Yashchenko A. Google Scholar Profile. Available at: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=ru&user=v0gXTAsAAAAJ&view_op=list_works&sortby=pubdate

9. Zayachkivska OS, Gzhegotsky MR, Terletska OI, Yashchenko AM, Dzhura OR. Influence of viburnum opulus proanthocyanidins on stress-induced gastrointestinal mucosal damage. *J Physiol Pharmacol.* 2006;57(5):155–67.

10. Varyvoda OY, Yashchenko AM, Lutsyk AD, Bilyy RO, Afanasiev SV, Filyak YZ, Stoika RS. Mice with pituitary tumor transforming gene (PTTG) knockout demonstrate increased urinary space in renal corpuscles. *Biopolymers and Cell.* 2014;30(2):122–128. doi: 10.7124/bc.000889.

11. Yashchenko AM, Lutsyk SA. The influence of hypo- and hyperthyroidism on morphogenesis and histophysiology of adrenal glands. *J Embryol Stem Cell Res.* 2018;2(1):000107. doi: 10.23880/jes-16000107.

12. Pavlovskiy Y, Lutsyk M, Yashchenko A, Zaichko N, Wallace J, Zayachkivska O. ATB 340, A modulator of Sulfite Oxidase activity, reduces oxidative stress in hyperglycemia and stress exposed gastric mucosa in old rats. *Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci.* 2018;54(2):33–41. doi: 10.25040/ntsh2018.02.033.

13. Nasadyuk CM, Sogomonyan EA, Yashchenko AM, Sklyarov AY. Lectinocytochemical study of rat stomach mucosa under the conditions of cyclo-oxygenase-1/-2 blockage and pretreatment with H-GLU-ASP– GLU-OH. *Ukr Biochem J.* 2020;92(2):33–43. doi: 10.15407/ubj92.02.033.

14. Pavlovskiy Y, Yashchenko A, Zayachkivska O. H2S Donors Reverse Age-Related Gastric Malfunction Impaired Due to Fructose-Induced Injury via CBS, CSE, and TST Expression. *Front. Pharmacol.* 2020;11:1134. doi: 10.3389/fphar.2020.01134.

15. Revenko O, Pavlovskiy Y, Savytska M, et al. Hydrogen Sulfide Prevents Mesenteric Adipose Tissue Damage, Endothelial Dysfunction, and Redox Imbalance From High Fructose Diet-Induced Injury in Aged Rats. *Front Pharmacol.* 2021;12:693100. doi: 10.3389/fphar.2021.693100.

16. Zastavnyy I., Yashchenko A. Can toluidine blue and lectins become new histochemical markers for early recurrent pregnancy miscarriage ? *Cell Biol (Henderson, NV).* 2017;6:1–6. doi: 10.4172/2324-9293.1000128.

17. Shegedin A., Yashchenko A., Lutsyk A. Modification of rat testis carbohydrate determinants in postnatal morphogenesis as detected by lectin probes. *J Cell Sci Ther* 2017; 8(4):274. doi: 10.4172/2157-7013.1000274.

18. Shchur MB, Strus KI, Smolkova OV, Yashchenko AM, Lutsyk AD. Glycoconjugates of the rat eyeball structural components under experimental hypothyroidism according to lectin histochemistry studies. *Cell Biology Research & Therapy.* 2017;06(01). doi: 10.4172/2324-9293.1000129.

19. Mescher AL. Junqueira's basic histology: text and atlas. 16th ed. New York: McGraw Hill (Lange); 2021. ISBN: 978-1-260-46298-2.

20. Gartner LP. Textbook of histology. 4th ed. Philadelphia: Elsevier; 2017. ISBN: 978-0-323-35563-6.

21. List of distinct cell types in the adult human body. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_distinct_cell_types_in_the_adult_human_body.

22. Electronic databases Pubmed, Google Scholar, Elsevier, Wiley Online Library, Wikipedia.

23. Dorland's Illustrated Medical Dictionary. 30th ed. (Ukrainian translation). Lviv: Nautilus; 2007. 2 vol. ISBN: 966-8574-04-1.

24. Electronic resource: Encyclopaedia Britannica: www.britannica.com/topic/Encyclopaedia-Britannica-English-language-referencework.

Челпанова І.В., Луцик О.Д., Струс Х.І., Панкевич Л.В. Світло знань і наукового пошуку: до ювілею професора Антоніни Михайлівни Яценко.

ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», Львів, Україна.

РЕФЕРАТ. Професор Антоніна Михайлівна Яценко – блискучий науковець - морфолог, чий дослідження збагатили вітчизняну та світову науку цінними відкриттями. Її науковий інтерес охоплює широкий спектр проблем, від ґрунтовних аспектів гістології до складних питань імуногістохімії. **Ключовим аспектом** діяльності професора Яценко є її внесок у розвиток **лектинології** – галузі, яка вивчає роль лектинів у біологічних процесах. Антоніна Михайлівна є одним із **провідних ініціаторів популяризації** та втіленні фундаментальних та прикладних принципів лектинології в морфологічній науці України. Фундаментальні здобутки вченої систематизовані у докторській дисертації «Лектини як маркери в нормі і патології». У роботі вперше обґрунтовано та впроваджено методи лектиногістохімії як прецизійного інструментарію для моніторингу процесів клітинної диференціації та верифікації патологічних станів. Пріоритетні напрями досліджень. Наукова діяльність професора А. М. Яценко зосереджена на комплексному аналізі закономірностей перебудови лектин-реактивних глікополімерів протягом ембріонального та постнатального морфогенезу. Вагомим внеском є: визначення селективної маркерної здатності лектинів щодо специфічних типів клітин; дослідження гетерогенності зв'язування лектинів залежно від гістогенетичної приналежності та ступеня зрілості клітинних субпопуляцій. Творчий доробок налічує близько 300 наукових праць, опублікованих у провідних вітчизняних та міжнародних виданнях, що індексуються у наукометричних

базах. Результати інноваційної діяльності захищені двома авторськими свідоцтвами на винаходи. Професор Антоніна Яценко є ключовою постаттю у створенні сучасної навчальної літератури. Національні підручники: співавтор фундаментальних видань з гістології, цитології та ембріології для студентів медичного (2018) і стоматологічного (2020) факультетів. Професійні нагороди: відзнаки Ярослава Мудрого АН Вищої школи України (1999) за розробку «Атласу мікроанатомії органів ротової порожнини»; Почесна відзнака Товариства АГЕТ України (2021) за визначний внесок у розвиток морфологічної науки та освіти, Почесне звання «Заслужений професор» (2021) за визначні здобутки в розвитку науки і освіти та підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації. Почесна грамота НТ АГЕТ України (2025) за видатні досягнення у розбудові вітчизняної морфології, велику організаційну роботу, підтримку молодих науковців, збереження історичної наукової спадщини.